

Original article

MENA (Middle East North Africa) Bölgesi Arap Toplumlarında Sosyal Politika Uygulamalarına Bakış

MENA (Middle East North Africa) Region Overview of Social Policy Practices in Arab Societies

Ekrem Bulut *

Labor Economics and Industrial Relations, Institute of Social Sciences, Kocaeli University, Kocaeli, Turkey.

Özet

Bu çalışmada, MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika) bölgesinde yer alan Arap ülkelerindeki sosyal politika uygulamaları genel olarak değerlendirilerek literatür taraması ile incelenmiştir. MENA bölgesi ülkeleri özellikle doğal kaynaklar açısından zengin ve ekonomileri bu doğal kaynaklardan elde ettikleri gelire dayalı ülkeler olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak gerek sosyal, gerek kültürel ve gerekse de siyasi yapıları nedeniyle sosyal politika uygulamaları açısından oldukça geri kalmış durumdadırlar.

Anahtar Kelimeler: MENA, Sosyal Politika, Refah.

Abstract

In this study, social policy implementations of Arab countries in MENA region were evaluated in general and examined by literature review. The countries in MENA region are particularly rich in natural resources, and the economies come to the forefront as countries based on governments that they obtain from these natural sources. However, they are quite behind in terms of social policy implementations because of their social, cultural and political structure.

Keywords: MENA, Social Policy, Welfare.

Received: 25 August 2018 * **Accepted:** 08 September 2018 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2018.149.3>

* Corresponding author:

Ekrem Bulut, Labor Economics and Industrial Relations, Institute of Social Sciences, Kocaeli University, Kocaeli, Turkey.
Email: ekrembulut41@gmail.com

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan bir başka saha insanların doğuştan sahip oldukları veya sonradan bir şekilde sahip olmak zorunda kaldıkları problemler sahası olmaktadır. Kapitalizmin ve akabinde yakın dönemde modernizasyonun gelişimine bağlı olarak; ekonomik güvensizlik, eşitsizlik ve yoksulluk türü problemlerle yüzleşmek zorunda kalan insan, bunlarla baş etmek ve çözmek zorunda kalmaktadır. Bu tür problemlere karşı kurumlaşarak verilen mücadeleye sosyal politika dememiz de bir sakınca bulunmamaktadır (Beland, 2010: 9).

Her devlet kendi toplumunun demografisine ve profiline uygun sosyal politikalar geliştirmeye başlayınca bunun kurumsal yansımaları farklı olmakta ve ülkeler arasında uluslararası düzlemde bir takım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bir nevi rekabet eşitsizliği olarak adlandırılabilir bu durumu düzeltme motivasyonu, aslında mücadele etmeye uluslararası sosyal politika başlığı adı altında devam etme olarak adlandırılmaktadır (Tokol, 2013: 5). Sosyal politika başlığı altında gerçekleştirilen kurumsal çalışmalar ve hizmetler ülke veya ülkelerin refahına giden önemli bir yol açmaktadır. Bu noktada da, bu politika yada hizmetlerin nasıl finanse edildikleri, dağıtıldıkları, hangi seviyede oldukları ve nerelere odaklandıkları dikkati çeken bir durum olmaktadır (Dwyer ve Shaw 2013: 144). Ülkelerin sosyal politika başlığı adı altında yaptıkları tüm faaliyetler içinde, küresel ölçekte karşılaştıkları çeşitli engeller veya fırsatlar bulunmaktadır. Bu sebepten ötürü, sermaye veya devlet adına bahsedilen tüm küreselleşme stratejilerini içeren tanımların veya açıklamaların hepsinde, sosyal politikanın ekonomik, kültürel, sosyal, siyasi ve kurumsal açıları da dikkate alınmaktadır (Yeates, 2001: 127).

MENA (MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA) ORTADOĞU VE KUZEY AFRİKA BÖLGESİ'NE GENEL BAKIŞ

Müslüman Asya'nın batısı ile Afrika'nın kuzeyini içine alan, dünya nüfusunun yaklaşık %6 sının yaşadığı bir bölgeden söz edilmektedir. Nüfusun yaklaşık yarısı ki 400 milyon civarına tekabül eder, zengin petrol ve doğalgaz gibi yeraltı kaynaklarına sahip bu coğrafyanın kıyı bölgelerinde yaşamaktadır (Erdoğan ve Christiansen, 2016: 16).

Son yirmi yıldır dünyanın en az büyüme oranlarının sergilendiği bölgenin bu durumu insanı hayal kırıklığına uğratmaktadır. Üstelik bu oranları yeryüzünün uçsuz bucaksız doğal zenginliklerine sahipken sergilemesi bir o kadar da ilginç görülmektedir. Dünya piyasalarında inişli çıkışlı grafikler sergileyen petrol fiyatlarına olan derin bağımlılık ekonomileri pamuk ipliğine bağlı hale getirmektedir. Makro ekonomik stabil olamayan zemin, yolsuzluklar ve geniş ölçekte kurumsal altyapı kalitesizliği bölgeye ilişkin akademik ve ekonomik araştırmaların ilgisini çekmekte ve bu noktalara ağırlık vermelerine neden olmaktadır (Bhattacharya ve Wolde, 2010: 3). Akademik yazında, yapılan çalışmalara bakıldığında zaman zaman aynı bölgeden bahsedilirken MENA yerine WANA (West Asia and North Africa) yani Asya'nın batısı ve Afrika'nın kuzeyi kısaltmasıyla da karşılaşılmaktadır. Bu noktaya değinmişken,

bölgeyi oluşturan ülkeleri ismen hatırlamakta da fayda bulunmaktadır. Bu ülkeler, Cezayir, Bahreyn, Mısır, İran, Irak, İsrail, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Libya, Fas, Umman, Filistin, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye, Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada ki üç semavi dinin doğduğu bir coğrafya olması sebebiyle bölgeden Medeniyetler Beşiği diye de söz edilmektedir. Bazı çalışmalarda bir nebze de olsa bölgeyi meydana getiren ülkeler arasında Türkiye'nin de olması gerektiğine değinilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin Irak ve İran ile sadece sınırlarını paylaşmadığı aynı zamanda çok boyutlu bir biçimde yadsınamaz kültürel alışverişlere de sahip olduğu vurgulanmaktadır. Aslında Türkiye, Avrupa ile sınırları mevcutken Arap olmayan Ortadoğu ülkeleri arasında gösterilmesiyle zaten kendine has bir statüye de sahip bulunmaktadır. Oldukça ilginç bir bölge olan MENA bölgesinin bu durumuna örnek olarak, ortalama kişi başına milli gelir seviyesi olarak sergiledikleri 2000 USD/Kişi rakamının ardından dünyanın kişi başına milli gelir seviyesi olarak en zengin ülkesinin de bu bölgede yer aldığı gösterilmektedir. Bahsi geçen ülke 2030 Ulusal Vizyonu çerçevesinde 2022 Dünya Futbol Şampiyonasına ev sahipliği de yapacak olan Katar'dır (Kerbache, vd., 2017: 3).

Sosyal Politika Kavramına Genel Bakış

Sosyal politikanın, yoksulluk, eşitsizlik, ekonomik açmazlar ve bunlara benzer sorunlarla kurumsal olarak mücadele etme şeklinde görülebileceğinden söz edilmekle birlikte, daha genel bir tabirle, sosyal politikayı, temel sosyal refah tedarikçisi ve hakim unsur olarak sosyal korumayı devletin oluşturduğu bir sistem olarak görmek daha yerinde olacaktır (Sarıpek ve Taşdemir, 2017: 31).

Kurumların uyguladıkları sosyal politikalar ile sorunlarla mücadele edildiğinden söz ederken bu kurumların yapısal özellikleri yada ait oldukları sınıflara da değinmekte fayda bulunmaktadır. Sosyal politikaları uygulayarak devletin verdiği sorunlarla başa çıkma mücadelesine destek olan kurumsal yapının içinde ticari ve endüstriyel şirketler, kar amacı gütmeyen örgütler, dini oluşumlar, üniversiteler ve uluslararası kuruluşlar yer almaktadır (Midgley ve Livermore, 2009: 10).

Felsefi bir soru olarak da görülebilecek Sosyal Politika neye yol açar? sorusuna cevap verirken, sosyal politikanın sorunlarla mücadele noktasında elindeki argümanlara baktığımızda, eğitim, güvenlik, barınma, sağlık ve bireysel hizmetler göze çarpmaktadır. Sosyal politikalar bu argümanlar ile kendilerine buldukları uygulama sahalarında elde edecekleri başarılı iş sonuçlarıyla refah devleti olma yolunda bir umut doğurmakta ve istikrarla uygulanan politikalar ile de bu umut gerçeğe dönüşmektedir (Dean, 2012: 42).

Refah Kavramına ve Refah Devleti Kavramına Genel Bakış

İnsanların devlet, piyasa, aile, örgütlenme ve buna benzer sahalara ilişkin idealleri ve pratiklerinin hem mikro hem makro ölçekte kavramsallaştırılması, toplumsal ilişkiler ile seviye ve şekilleri değişen sosyal faaliyetlere katılabilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Daly, 2011: 3).

Genel anlamda refah devleti, akademik yazında büyük beşli olarak adlandırılan eğitim, sağlık, güvenlik, barınma ve bireysel hizmetler açısından toplumun tamamının eşit seviyelerde faydalanma oranlarına sahip oldukları devlet olarak tanımlanabilmektedir. Geri kalan kesimlerin bu beş alanda diğer toplum kesimleri ile aynı seviyeye getirilmeye çalışıldıkları gözlemlenmektedir. Refah devleti kavramı “Refah” kelimesinden ötürü zaman zaman yanlış değerlendirilmektedir. Bununla alakalı güzel bir örnek olarak İngiltere İşçi Partisi (Labour Party) Lideri Ed Miliband ile Nisan 2015’te yapılan röportajın bu kısmının gösterilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır (Garland, 2016: 2).

Gazeteci: *Partinizi refah devleti partisi olarak görmek bir sorun teşkil eder mi?*

LP Başkanı: *Evet elbette, ama biz refah devleti partisi değiliz. Öyle görünmekte istemeyiz, değiliz de, biz İşçi Partisi’yiz keyfi gıcır insanların partisi değiliz.*

Röportajın bu kısmındaki siyasi çekince refah devleti kavramının günümüz batı toplumlarında bile halen doğru konumlandırılmadığına güzel bir örnektir.

ARAP ÜLKELERİNİN VE MENA BÖLGESİNİN SOSYAL POLİTİKA VE SOSYAL POLİTİKANIN BEŞ UNSURU (SAĞLIK, EĞİTİM, GÜVENLİK, BARINMA, DİĞER HİZMETLER) DÜZLEMİNDE İNCELENMESİ

MENA bölgesi ülkelerinin sosyal politika uygulamalarını değerlendirebilmek adına, diğer bölgeler de yer alan ülkeler gibi sosyal politikanın beş unsuru (sağlık, eğitim, güvenlik, barınma, diğer hizmetler) açısından incelenmesi daha sağlıklı sonuçlar vermesi bakımından önemlidir.

Sağlık

Özellikle 2002 başlangıçlı olup sonrasında da Arap Ülkeleri coğrafyasında sağlık alanında tüm ülkeleri eşit bir biçimde kapsayan bir yaklaşım ve model hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Aslında sağlık alanında sergilenen bu yaklaşımın temellerinin 1980’ler ve 1990’lar da kamu sağlığı girişimleri ve sağlıkta kamu yapılanmasının altını çizen Washington Consensus (WC) ile atıldığı söylenmektedir. Özellikle Mena bölgesinde hükümetler fark ettiler ki; kamu harcamalarının liyakatini koruma altına alan en önemli harcama kalemi Sağlık olmaktadır. Bireysel ve toplumsal gelişmenin önemli unsurlarından biri olarak gösterilen sağlığın öneminin yeniden ortaya çıkarılması hem önemli olmakta hem de yoksullukla arasındaki direk bağın önemine dikkat çekilmektedir. Sağlık alanında 2000’li yıllardan itibaren ciddi çalışmalar yapılmaya başlanması ortalama yaşam süresinin artması gibi pozitif sonuçlar doğurmaktadır. 2001 yılına ait ‘Makroekonomik Göstergeler ve Sağlık’ raporu, ortalama yaşam süresinin Mena bölgesinde 70 yaş sınırına ulaştığını göstermektedir (Erdoğan ve Christiansen, 2016: 127).

Mena bölgesi sosyo politik ve ekonomik alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da çeşitli göstergelere sahip bulunmaktadır. Mena bölgesinde görülen birçok hastalık ve sağlık sorunu etkin bir

biçimde sağlıkla alakalı yaklaşıma dikkat çekmektedir. Mena da sağlık bakım sistemi birtakım üzeri örtülü konularla yüzleşmekte ve kamu sağlığı bu sorunsallarla baş etmekte bazı ciddi araçları kullanıma sunmaktadır. Ancak üzülen söylemek gerekir ki; Mena bölgesinde hiçbir ülkenin 21.yy ile uyumlu bir altyapıya sahip olan sağlık bakım sistemi bulunmamaktadır. Bölge ülkelerinin sağlık sistemleri, ağırlıklı olarak ABD ve Avrupa ülkeleri modelleri uyarlaması şeklinde olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Mena ülkelerinin sağlık sistemlerinin ihtiyaca dayalı olmaktan çok finansal orjinli olduğu görülmektedir (Louis vd., 2004: 24).

Mena bölgesi ülkelerinin çoğunda, yukarda bahsi geçen finansal orjinli sağlık sistemi altyapısı, özel sektörde sunulan tıbbi hizmetlerin hızlı ama düzensiz bir grafik izlemesine neden olmaktadır. Mena bölgesi içinde yer alan 24 ülkede uygulanan sağlık bakım sistemlerindeki değişiklikler eğitim araştırma hastaneleri ve normal hastaneler, özel sektör ve kamu sektörü ve bunun yanında kırsal kesim ve şehir yaşamı arasında görülmektedir. Öngörüsü yüksek ve ait olduğu toplumun ihtiyaçlarını karşılamakta başarılı sağlık sistemlerine sahip Mena ülkelerinin sayısı 2-3 ü geçmemektedir. Çoğu ülkede sağlık sistemi eşittir hastalık hizmetleri gibi sağlıksız bir eşleme mevcut bulunmaktadır (Louis vd., 2004: 27).

Eğitim

Bölge insanı eğitim, sağlık, barınma, güvenlik ve hizmetler bazında ele alındığında değişik dinamikler sergilemektedir. Örneğin bölgede yaşayan kadın nüfusun eğitim alma oranlarında erkek nüfusu geride bırakıp iş yaşamına katılımda oldukça düşük oranlar sergilemesi buna örnek verilmektedir (Maasoud ve Nadereh, 2016: 2-3).

Batı kültüründe Mena bölgesi ülkelerindeki eğitim konusuna ilişkin yazılmış birçok makale yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Mena bölgesi ülkelerinin eğitim sistemleri üzerine fazlaca çekişme ve yaygın eleştiri içeren yaklaşımlar, 2002-2006 yılları arasında yayınlanan “*Arab Human Development Report*” (Arap Nüfusu Kalkınma Raporu) u izlemektedir. Bu rapor, Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporu içinde yer almaktadır (Alayan vd., 2012: 12).

Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) ne üye Arap Ülkeleri olan Umman, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Bahreyn ve Kuveyt toplumlarının bilgi toplumuna dönüşümünü hızlandıracak ulusal tecrübeleriyle eğitim reformlarına imza atmış bulunmaktadır. Eğitim sistemlerinde yaptıkları reformlar, eğitim sistemlerini bilgi ve iletişim teknolojileri sistemi odaklı hale çevirmeyi amaçlamaktadır. Bu reformlarla asıl hedefledikleri körfez toplumlarının, ekonomilerinin ve politik sistemlerinin bölgesel ve küresel rekabet güçlerini artırmak olmaktadır (Wiseman vd., 2014: 11).

Mena bölgesi ülkeleri eğitim kavramını sosyal politikalarını oluşturma adına reforme ederken dikkat ettikleri hususlar, kalkınma ve küresel rekabet, ulus ve vatandaşlık şekillendirmeleri, ulusal ve uluslararası güvenlik olmaktadır. Bunun yanında eğitim sistemlerini reforme edip sosyal politika

uygulama kapasitelerini artırmayı amaçlarken, hareket noktaları Arap-Müslüman toplumlar değerleri ve tarihi olmaktan çok batı kültürü olmaktadır (Abi-Mershed, 2001: 1).

Dünya Bankası 2008 raporlarına bakıldığında, 1970'lerden başlayıp 2003 yılına kadar süren dönemde Mena Bölgesinde yer alan 19 ülkenin yüksek öğrenime katılım oranının % 4,7 den % 25,8 e başarılı bir tırmanma sergilediği görülmektedir. 2010 Aralık ayı itibarıyla Tunus'ta patlak veren Arap Baharı kalkışmalarının bazı konularda toplumları alarm durumuna soktuğu görülmektedir. Gösterilerde yer alan gençlerin büyük kısmının işsizlikten yakınanlardan oluşması, Mena ülkelerinde özellikle genç işsizliğini alt etmenin önemine ikna ettiği de gözlenmektedir. Eğitim seviyelerinin artırılmasına dönük yapılan batı orjinli politikalar belli oranda başarılı olsa da, işsizlik oranlarını düşürmede pek başarılı oldukları söylenememektedir (Treat ve Hagedorn, 2013: 9).

Diğer Hizmetler, Barınma, Güvenlik

Orta gelir grubuna ait grafik sergileyen Mena bölgesi ülke ekonomileri, iş gücü büyüme oranlarına bakıldığında yüksek performans sergilemektedirler. Ancak tablonun geneline bakıldığında erkeklerin % 80'inin ve kadınların %30'unun iş gücüne katıldığı gözlenmektedir. İşsizlik oranının ise % 10 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Çalışan kesim ele alındığında da, bu grubun üçte birinin kamu çalışanı olduğu izlenmektedir. Erkek nüfusun % 80'inin ve kadın nüfusun %60'ının eğitilmiş olduğu, her 1000 kişiden 229'unun mobile telefona, 50 sinin kişisel bilgisayara, 89'unun internet erişimine sahip olduğuna dair datalar elimizde bulunmaktadır. Mena bölge nüfusunun yaklaşık %30'unun günlük 2,50 USD seviyesi altında yaşadığı görülmektedir. Bunun yanında Mena bölgesi temiz suya erişim noktasında dünya ortalamasının en düşük oranını sergilemektedir (Devlin, 2010: 13).

Göz atmaya devam edeceğimiz Mena Bölgesi sosyal politika profiline burada kısa bir es verip şunu hatırlatmada fayda bulunmaktadır. Sosyal politika ve devlet kavramları arasında, farklı kesimler ve menfaat gruplarının denge ve uyum içinde yaşamsal döngülerine devam etmelerini sağlamak gibi bir ortak hedefleme söz konusu olmaktadır. Sanayi devrimini takiben meydana gelmeye başlayan sosyal sorunlar, ülkelerin içinde buldukları veya hayata geçirmeyi umdukları hukuksal düzenler için tehlike arz etmektedir (Şenkal, 2017: 39).

Birçok Mena bölgesi ülkesinin 1990'lar da kısmen içinde oldukları uluslararası rekabet edebilirlik sürecinden 2000'li yıllara gelindiğinde hızla uzak kaldığı gözlenmektedir. Bugünlere geldiğimizde görülen, sadece WTO (Dünya Ticaret Örgütü) üyesi birkaç Mena bölgesi ülkesinin dışında tablonun benzer bir grafik arz etmesi olmaktadır (Safadi, 2003: 129).

Mena bölgesi aslına bakılırsa sosyal politika geliştirme anlamında sahip olduğu kendine özgü zorluklar itibarıyla dünyadaki diğer bölgelerden ayrılmaktadır. Genel anlamda doğal ve yer altı zenginliklerine sahip ülkelerde görülen ranta dayalı ekonomik döngü ve eskiye dayalı geleneksel

uygulamalara verilen önem zorluklarla mücadele de Mena bölgesinin ayrıca incelenmesine neden olmaktadır (Limam, 2003: 13).

Mena bölgesi ülkelerinin küresel sosyal politika uygulamalarından rol model olarak faydalanma konusunda yaşadıkları gecikme, küreselleşme kavramına büyük oranda ideolojik bakımlarından ve kavramı emperyalizmin yeni versiyonu olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır (Pelzman, 2012: 7).

Bahreyn, Umman, Katar, BAE, Suudi Arabistan, Kuveyt'in içinde yer aldığı körfez bölgesi ülkeleri ile diğer Mena bölgesi petrol ülkelerinin ekonomide sergiledikleri performansların birbirinden farklı olduğu gözlenmektedir. Buradan hareketle petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar olumlu yada olumsuz olarak bu iki Mena ülke grubunun sosyal politik alanda kamusal harcamalarında ve sosyal politika geliştirme kapasitelerinde farklılıklara neden olmaktadır (Hokura, 2004: 15).

MENA BÖLGESİ POLİTİKA GELİŞTİRME ALANLARI

Bu bölgede altyapısı oluşturulmaya çalışılan politika alanlarını kategorilere ayırırsak; gümrük ve ticaret politikaları ile iş düzenleme politikaları düzenleyici politika alanları içinde yer almaktadır. Kamusal tedarik, kamu arazilerinin paylaşılması, yatırım teşvikleri ve finans erişim politikalarının ise aktif politika alanları içinde yer aldığı görülmektedir. Rekabet politikaları ve uygulamaları açısından bakarsak tablo, kamusal hesap verebilirlik açısından faiz kısıtlama çatışmaları, finansal şeffaflık ve bilgi hürriyetine dönük politikalar şeklinde cereyan etmektedir (Mahmood ve Slimane, 2018: 12).

Politika Geliştirme Bazında MENA Bölgesi Alt Grupları

Dünyanın geri kalan kısmıyla karşılaştırıldığında Mena bölgesi ülkelerinin ekonomik ve sosyal anlamda, bir kısmının tam homojen bir yapı, diğer kısmının biraz daha düşük profilde bir homojen yapı sergilediği görülmektedir. Bu bölgeyi bu anlamda incelerken 3 alt grup ortaya çıkmaktadır. Bunlar Magrib bölgesi diye geçen Cezayir, Libya, Fas ve Tunus, sonrasında Maşrik bölgesi diye geçen Mısır, İran, Irak, İsrail, Lübnan, Ürdün, Filistin, Sudan, Suriye, Türkiye ve son olarak Arap yarımadası diye geçen Bahreyn, Katar, Umman, Kuveyt, Suudi Arabistan, BAE ve Yemen den oluşan bölgeler olarak ortaya çıkmaktadır. (Hujo,2014,2-3)

Kadın Nüfusu

Mena bölgesi hükümetleri toplumun tüm kesimlerine ulaşma konusunun önemine giderek daha fazla oranda sahip olmaktadırlar. Kamusal faaliyetlerde artış Mena hükümetleri için reformist yapıya bürünmeleri anlamında bir ivme oluşturmaktadır.

Kadın nüfusu eğitimsel algılarındaki gelişmeler ışığında, Mena bölgesi için hala tam anlamıyla değerlendirilemeyen bir çalışan popülasyonu kaynağı olmaktadır. 2014 yılı verilerine göre, OECD ortalaması olan % 54'ün çok altında kalan istihdam edilmiş veya ücretli bir iş için arayışta olan kadın nüfus oranının % 21 olduğu görülmektedir. Bu % 21'lik oran, istihdama katılmış erkek nüfus oranı olan

%74'ün ise çok daha fazla altında kalmaktadır. Kadın istihdamının bu kadar düşük oranlar sergilemesine rağmen, bölge kadın nüfusta işsizlik ve ücretlerdeki uçurum anlamında da açık ara önde bir görüntü vermektedir. Kadınlar Mena bölgesinde, özel sektöre oranla daha fazla iş garantisi ve daha fazla ücret imkanı sağlaması açısından kadın nüfus yoğunlukla kamu sektörünü tercih etmektedir. Kadın nüfusun özel sektörde istihdam oranı hala düşük oranlar sergilemektedir. Aynı zamanda ücretsiz aile işçiliği, kendi hesabına çalışma gibi zayıf istihdam kanalları da son yıllarda artış göstermiş ve dahası, kadın nüfusun kurumsal hizmetlere ve piyasalara erişimi iyice azalmış bulunmaktadır (OECD, 2016: 27).

Genç Nüfus

Genç nüfus işsizlik oranlarına bakılırsa dünya çapında en yüksek oranlar Mena bölgesinde görülmektedir. 2015 yılı verilerine her dört gençten biri ve hatta daha fazlası işsiz durumda yaşamını sürdürmektedir. Fazla miktarda sert karakterli çalışma yaşamı düzenlemeleri genç nüfusun iş bulma oranlarında düşüslere sebep olmaktadır. İşverenler işten çıkarmaların yüksek maliyeti ve benzeri sebeplerden ötürü kalıcı pozisyonlarda genç nüfus istihdam etme noktasında oldukça isteksiz davranmaktadırlar. Bazı Mena bölgesi ülkelerinde anayasal birtakım değişiklikler yapılmış olmasına rağmen, gençlerin politik katılımları için gereken sistematik fırsatlar hala düşük oranlarda gözlenmektedir. Entegre genç nüfus politika eksikliği Mena ülkelerinde genç nüfus istihdam oranı ile alakalı mevcut sorunu artırmaktadır (OECD, 2016: 29).

Ekonomik Eşitsizlik ve Yoksulluk

Ekonomik eşitsizlik tamamının değilse de, toplumlarının çoğunun sosyal sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüzyıllardır filozoflar zenginlik ile yoksulluk kavramlarının birliktelikleri üzerine kafa yormaktadır. Ekonomik eşitsizlik genellikle kamu politikası kararları ve bu kararların sonuçları bağlamında incelenmektedir. Birçok ülkede bireylerin minimum yaşam standartlarını oluşturup yaşamlarını sürdürmeleri gerektiği kabul edilmektedir. Ancak devletler sosyal politikalar geliştirip bireylerin elinden bu zorlukları almaktadırlar. Bazı ülkeler bu minimum standardı korumak adına maddi ya da malzeme yardımı yapıp, medikal malzeme, kamu bakım hizmeti, çocuk bakım hizmeti vb hizmetler sunmaktadırlar. Kamu politikalarının genellikle amacı ekonomik gelir artırımını olmaktadır (Shahin ve Ghassan, 2000: 9-10)

Arap toplumlarından müteşekkil Mena bölgesinde eşitsizlik ve yoksulluk kavramlarının varlığı şüphe götürmez bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Günlük 1 USD gelire yaşayan insanların olduğu rapor edilmektedir. Yoksulluk uzun yaşam standartlarından, bilgiden ve düzgün yaşamdan uzak insanlarda belirli yüzdelerde mevcut bulunmaktadır. Arap toplumlarında yapılan icraatlara bakıldığında alınan önlemlerin yoksulluk ve eşitsizliği ortadan kaldırmaktan çok oranlarını azaltmak bazlı olduğu görülmektedir. Ve yine Mena bölgesi toplumlarında yoksulluk ve zenginlik kavramlarına muhatap olan

insanların bu kavramlarla olan ilişkileri biraz dinsel zeminde de ele alınmaktadır (Shahin ve Ghassan, 2000: 4).

Ücretsiz çalışma saatlerinin gün içi çalışma saatleri içindeki miktarı nasıl ki arttığında doğru orantılı olarak yoksullukta artıyorsa, bu noktada da önde giden Mena bölgesinin yoksullukla boğuşmaktan başka bir çaresinin kalmadığı gözlenmektedir. Özellikle kadınlar oldukça kötü durumda görünmektedirler (OECD, 2014).

SONUÇ

Sosyal politikalar toplumların yoksulluk, güvenlik, barınma, eğitim, gelir ve sağlık gibi konularda sağlıklı adımlar atabilmesini sağlayacak yol haritaları anlamı taşımaktadırlar.

Küreselleşmenin had safhada yaşandığı günümüz dünyasında, ülkeler arasındaki alışverişin etkinliği sosyal politika uygulamalarında her zaman düşük performans sergilemektedir. Genellikle ekonomik tabanda gerçekleşen küresel alışveriş ve etkileşim, sosyal politika uygulama noktasında bazı bölge ülkelerinin geri kalmasına neden olmaktadır.

Mena (Middle East and North Africa) Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölge ülkeleri eşitsizlik ve yoksulluk alanlarında sosyal politika geliştirme ve uygulama pozisyonunda dünya ortalamasının oldukça altında bir grafik sergilemektedir. İşsizlikle mücadele, eğitim ve güvenlik parametrelerinde ise Mena bölgesi içinde yer alan Körfez Bölgesi Ülkeleri olan Kuveyt, BAE, Suudi Arabistan, Umman, Bahreyn ve Katar'ın sahip oldukları zengin petrol rezervleri sebebiyle diğer ülkelerden ayrı grafikler sergiledikleri görülmektedir.

Nihayetinde söylenebilecek olan şudur; Mena bölgesi ülkeleri, yer altı zenginlikleri açısından birbirlerinden farklı ama dünyanın geri kalanından oldukça fazla bir potansiyele sahip bulunmaktadır. Ancak gerek geleneksel devlet yapıları, gerek kültürel değerler ve gerekse jeopolitik farklılıklar sosyal politikalar konusunda bölge ülkelerinin karnelerini zayıflatmaktadır. Bölge ülkeleri arasında sosyal politika alanında diğerlerinden sıyrılıp öne çıkan bir ülke bulunmamaktadır.

Kaynakça

Akala, Francciska Ayodeji, Pierre Louis Anne Mariyse, Karam Hadia Samara (2000), "Public Health in MENA", Meeting volume 976, WB Press, Washington DC, USA, sy 25.

Akhtar Syed Mahmood Slimane, Ali Merrem, Ait (2018), "Priviledge-Resistent Policies InThe MENA", WB Press, Washington DC, USA, sy 12.

Alayan, Samira Rohde, Ahim Dhouib, Serhan (2002), "The Politics of Education Reform in the MENA" Berghan Books Publishing, Cambridge, UK, sy 2.

Alfomi, Naif, H. Alshumrani, Saleh, Wiseman, W. Alexander (2014), "Education For Knowledge In Arabian Gulf Countries" Emeraid Publish, Bingley, UK, sy11.

- Amman, Wolfgang, Burquel Nadine, Kerbache Laucine (2017), "Doing Business In MENA Region", Insight from the EFMD Case Competition, Bingley, United Kingdom, sy 3.
- Beland, Daniel (2010), "What is Social Policy", Polity Press, Cambridge-UK, sy 9.
- Bhattacharya, Rina, Wolde, Hirrut (2009), "Constraints on Growth In MENA Region", IMF Working Paper, NY/USA, sy 3.
- Christiansen, Brian, Erdoğan, M. Mustafa (2016), "Comparative Political and Economic Perspectives On The MENA Region", IGI Global Print, Hershey, USA, sy 16.
- Daly, Mary. (2011), "Welfare", Polity Press, Cambridge, UK, sy 3.
- Dean, Hartley (2012), "Social Policy", Polity Press, Cambridge, UK, sy 42.
- Devlin, Julia C. (2010), "Challenges Of Economic Development In The MENA Region", World Scientific Print, Hackensack, Virginia, USA, sy 13.
- Dibeh, Ghassan, Shahin, Wassim (2000), "Earnings Inequality, Unemployment and Poverty in MENA", Greenwood Press, Connecticut, USA, sy 4-10,
- Dwyer, Peter, Shaw, Sandra (2013), "An Introduction To Social Policy", SAGE Print, London, UK, sy144.
- Garland, David (2016), "The Welfare State: A Very Short Introduction", Oxford Press, Oxford, UK, sy 3.
- Hagedin, Linda Sera, Treat, Tod (2013), "The Community College In A Global Context", Wiley Print, UK, sy 9.
- Hokura, Dalia S. (2004), "Growth In The MENA", IMF Paper Print, NY, USA.
- Hujo, K. (2014), "Reforming Pensions In The Developing and Transition Countries", UNRISD Print, Geneva, Swiss, sy 2-3.
- Karshenas, Massoud, Nadereh Chomlou (2016), "Women, Work and Welfare In MENA, The Role of Socio Demographics, Entrepreneurship and Public Policies", ICP Press, London, UK, sy 2-3.
- Limam, Imed (2003), "Challenges and Reforms Of Economic Regulation In MENA Countries", The American Uni. Cairo Press, Cairo, NY, Egypt, USA, sy:13.
- Mershed, Abi, Osama (2001), "Trajectories Of Education In The Arab World", Routledge Print, Georgetown, USA, sy 1.
- Midgley, James, Livermore, Michelle (2009), "The Handbook Of Social Policy", SAGE Print, California, USA, sy 10.
- OECD World Report, 2014, Paris, FRANSA.
- OECD World Report, 2016, Paris, FRANSA,
- Pelzman, Joseph (2012), "The Economics of The MENA", World Scientific Press, George Washington Uni., USA, sy 7.
- Safadi, Raed (2003), "MENA Trade Investment InThe New Economy", The American Uni. Cairo Press, Cairo, NY, Egypt, USA, sy 129.
- Saripek, Doğa. B., Tasdemir, G. Aslı (2017), "İdeoloji ve Sosyal Politika", Umuttepe Yayınları, Kocaeli, sy 31.

Şenkal, Abdülkadir (2017), Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, sy 39.

Tokol, Aysen (2013), “Uluslararası Sosyal Politika”, Dora Basın Yay. Bursa, sy 5.

Yeates, Nichola (2001), “Globalization and Social Policy”, SAGE Print, London UK, sy 127.